

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR****ABDURRAHİM DAŞÇI VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU**

Başvuru Numarası : 2015/17563
Karar Tarihi : 9/10/2019

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN

Üyeler : Serdar ÖZGÜLDÜR
Burhan ÜSTÜN
Hicabi DURSUN
Selahaddin MENTEŞ

Raportör : M. Emin ŞAHİNER

Başvurucular : 1. Abdurrahim DAŞÇI
2. Hava DAŞÇI
3. Mehmet DAŞÇI
4. Mehmet Can DAŞÇI
5. Mehmet İzzeddin DAŞÇI
6. Mehmet Zülfi DAŞÇI
7. Memduh DAŞÇI
8. Naşit DAŞÇI
9. Bedri DAŞÇI

Vekilleri : Av. Vedat GÜNER
Av. Muhlis OĞURGÜL

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, su taşması sonucu tarlanın zarar gördüğü olayda idarenin kusuru bulunduğu hâlde uğranılan zararın karşılanmaması nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 6/11/2015 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüş bildirmemiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle olaylar özetle şöyledir:

8. Başvurucular Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesi Dikentepe köyünde bulunan 297 ve 573 parsel sayılı taşınmazın tapu kaydına göre malikleridir.

9. Bu taşınmazın yakınında Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğüne ait sulama kanalları bulunmaktadır. Dosya kapsamından tespit edilemeyen bir tarihte meydana gelen su taşması sonucu başvurucuların tarla niteliğindeki taşınmazı çamurlaşmış göl hâline gelmiştir.

10. Başvurucular, oluşan zararın tespiti için Diyarbakır 2. Sulh Hukuk Mahkemesinden delil tespiti talebinde bulunmuşlardır. Mahkemece yapılan keşif sonucu düzenlenen 28/10/2013 tarihli bilirkişi raporunda, mevcut zararın miktarı 13.235,51 TL olarak tespit edilmiştir. Mezkur raporda şu tespitlere yer verilmiştir:

i. Tespite konu taşınmazın ihtiva ettiği özellikler, toprak yapısı, bitki örtüsü, eğimi, işleme derinliği ve benzeri özellikleri dikkate alındığında birinci sınıf sulanabilir tarım arazisi vasfında olduğu ve uzun süredir tarım arazi olarak kullanıldığı belirtilmiştir.

ii. DSİ Genel Müdürlüğüne ait sulama kanallarından yararlanılarak sulama yapıldığına işaret edilmiştir.

iii. DSİ tarafından yapılan sulama kanallarından taşınmazlar üzerinde biriktiği ve biriken bu suyun toprak kanallar vasıtasıyla tahliye edilmeye çalışıldığı ancak kanalların yetersiz kaldığı, taşınmazın bir kısmında gölleşme, bir kısmında çamurlaşma ve çoraklaşma meydana getirdiği ve yabancı otlarla kapladığı, bu hâliyle ekili pamuk bitkisinden ürün elde etmenin imkânsız olduğu ifade edilmiştir.

iv. Mevcut durumun devam etmesi hâlinde gelecek yıllarda toprakta çoraklaşma ile birlikte tuzlulaşmaya neden olarak verim azalması ve ekili ürün çeşidine bağlı olarak maliyet artışının söz konusu olacağı belirtilmiştir.

v. Keşif esnasında hâlen tahliye kanallarının yetersizliği nedeniyle taşınmazın suyun altında kalan pamuk bitkisinden verim alınamayacağına değinilmiştir. Raporda tespit edilen zararın miktarı da gelir metodu yöntemine göre hesaplanmıştır.

11. Anılan karar üzerine başvurucularca tespite konu zararın giderilmesi talebiyle 1/11/2013 tarihinde DSİ Genel Müdürlüğü ile Kralkızı Dicle Pompoğlu Sulama Birliğine başvuru yapılmış olmasına karşın idarelerce bu taleplere bir cevap verilmemiştir.

12. Başvurucular, bu hâliyle taşınmazlardan istifade edilemediği gerekçesiyle idarenin hizmet kusuru sonucunda oluşan 13.235,51 TL zararın idareye başvuru tarihinden itibaren işleyecek faizi ile birlikte tazmini talebiyle DSİ Genel Müdürlüğü aleyhine Diyarbakır 1. İdare Mahkemesinde (Mahkeme) dava açmışlardır.

13. Mahkemenin 2/7/2014 tarihli ara kararıyla dava konusu parsellere ilişkin olarak 2012, 2013 ve 2014 yıllarında başvurucuların Çiftçi Kayıt Sistemi'ne (ÇKS) kayıtlı olup olmadıkları hususunun Diyarbakır Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğüne sorulmasına karar verilmiştir. Anılan yazı üzerine Müdürlükçe gönderilen 14/7/2014 tarihli cevapta, 297 ve 573 sayılı parsellere ilişkin olarak 2012 ve 2013 yıllarında başvuruculardan sadece Mehmet Daşçi ve Bedri Daşçi'nin çiftçi kaydı bulunduğu, diğer başvurucuların ise çiftçi kaydının bulunmadığı bildirilmiştir.

14. Mahkemenin bu defa 4/11/2014 tarihli ara kararıyla başvurucuların vekilinden ÇKS kaydı olan başvurucular haricindeki diğer başvurucuların 297 ve 573 sayılı parselde üretim yapıp yapmadıkları hususunun sorulmasına, üretim yapıyorsa buna ilişkin müstahsil makbuzu ve diğer belgelerin on gün içinde gönderilmesinin talep edilmesine karar verilmiştir. Aynı kararda ayrıca başvuru Mehmet Daşçi'nin 2013 yılı ÇKS'de 297 No.lu parselin 7434 metrekairelik kısmında ve 573 No.lu parselin 21.860 metrekairelik kısmında ekmeçlik buğday üretimi yapılacağına kayıtlı olduğu, buna göre ekmeçlik buğday dışında ekim yapıp yapmadığı, zararın oluştuğu tarih itibarıyla Mehmet Daşçi tarafından ürün ekimi yapıp yapılmadığı, ekim yapılmış ise ekim yapılan kısmın kaç metrekareye tekabül ettiğinin bildirilmesinin istenmesine de karar verilmiştir. Anılan ara kararı başvurucular vekiline 12/11/2014 tarihinde tebliğ edilmiş olmakla birlikte başvurucular vekili süresinde herhangi bir cevap yazısı göndermemiştir.

15. Mahkeme 23/12/2014 tarihli kararıyla davanın reddine karar vermiştir. Kararın gerekçesinde;

i. ÇKS kayıtları bulunan başvurucular Mehmet Daşçi ve Bedri Daşçi haricindeki başvurucuların ÇKS kaydı olmaması, anılan gayrimenkullerde üretim yaptıklarına ilişkin bilgi ve belgelerin de sunulmamış olmaması nedeniyle dosya içindeki bilgi ve belgelerden zararlarının bulunmadığı sonucuna varıldığı,

ii. Mahkemenin 4/11/2014 tarihli ara kararı ile başvurucuların vekilinden davanın esasına ilişkin birtakım bilgilerin on gün içinde cevaplanması talep edilmiş ve mezkur ara kararı başvurucular vekiline 12/11/2014 tarihinde usulüne uygun olarak tebliğ edilmiş olmasına rağmen süresinde cevap olarak bir yazı temin edilemediği,

iii. Dolayısıyla zararın oluştuğu iddia edilen 2013 yılında 297 ve 573 sayılı parsellerde ÇKS kayıtlarına göre buğday ekiminin yapıldığı ve buğday ürününe ilişkin destekleme ödemelerinin alındığının anlaşıldığı,

iv. Mezkur ara kararına rağmen başvurucular tarafından da anılan gayrimenkullerde pamuk ekimi yapıldığına ilişkin bilgi ve belgenin sunulmamış olması karşısında adli yargı yerinde yaptırılan bilirkişi raporunda yer alan keşif tarihi olan 4/9/2013 tarihinde gayrimenkullerde pamuk ürününün bulunduğu ve bu ürünün zarar gördüğü yönündeki tespitlere itibar edilmeyerek davacılar Mehmet Daşçi ve Bedri Daşçi'nin de zararının bulunmadığı belirtilmiştir.

16. Başvurucular tarafından itiraz edilen bu karar, Diyarbakır Bölge İdare Mahkemesince 17/9/2015 tarihinde onanmıştır.

17. Nihai karar başvurucular vekiline 9/10/2015 tarihinde tebliğ edilmiştir.

18. Başvurucular 5/11/2015 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

19. 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir."

B. Uluslararası Hukuk

20. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) her ne kadar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (Sözleşme) ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde açık olarak usule ilişkin güvencelerden söz edilmese de bu maddenin keyfi müdahalelerden korunmak amacıyla mülkiyet hakkına yapılan müdahalelerin kanun dışı, keyfi ya da makul olmayan şekilde uygulandığına ilişkin savunma ve itirazlarını sorumlu makamlar önünde etkin bir biçimde ortaya koyabilme olanağının tanınması güvencesini kapsadığını belirtmektedir. Bu değerlendirme ise uygulanan sürecin bütününe bakılarak yapılmalıdır (*AGOSI/Birleşik Krallık*, B. No: 9118/80, 24/10/1986, § 55; *Jokela/Finlandiya*, B. No: 28856/95, 21/5/2002, § 45).

21. AİHM'e göre ayrıca, usule ilişkin güvencelerin özel kişiler arasında ihtilaf oluşturan mülkiyet hakkı ile ilgili meseleler yanında taraflardan birinin devlet olması durumunda bu ilke daha kuvvetli uygulanma alanı bulur (*Plechanow/Polonya*, B. No: 22279/04, 7/7/2009, § 100). Bu bağlamda mülkiyet hakkının korunmasına dair usule ilişkin güvenceler kapsamında mahkeme kararlarının ilgili ve yeterli bir gerekçeye sahip olması gerektiğine değinilmiştir. AİHM'e göre bu zorunluluk davacının her iddiasına ayrıntılı cevap verilmesi anlamına gelmemekle birlikte en azından mülk sahibinin esasa ilişkin temel iddia ve itirazlarının yargılama makamlarınca yapılacak dikkatli ve özenli bir inceleme sonucunda karşılanması gerektiği vurgulanmıştır (*Gereksar ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 34764/05, 34786/05, 34800/05, 34811/05, 1/2/2011, § 54).

22. *Gereksar ve diğerleri/Türkiye* kararına konu olayda idare tarafından sulama kanalına hasar verilmesi nedeniyle başvuruçuların tarlalarının zarar görmesi söz konusudur. AİHM, derece mahkemelerinin kararlarının başvuruçuların davanın sonucuna etkili olabilecek mahiyetteki iddia ve itirazlarına cevap verecek nitelikte, yeterli bir gerekçe içermediği tespitine yer vermiştir. AİHM, bu sebeple Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün birinci maddesinde öngörülen usul güvencelerinin yerine getirilmediğini belirterek mülkiyet hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Gereksar ve diğerleri/Türkiye*, §§ 55-64).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

23. Mahkemenin 9/10/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucuların İddiaları

24. Başvurucular, DSI'ye ait ana kanal suyunun tahliye kanallarının kapalı olması nedeniyle taşması sonucu maliki oldukları taşınmazlarının çamurlaşmış su gölü hâline geldiğini ve bu nedenle taşınmazlarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Başvurucular komşu taşınmazlarda hâlihazırda pamuk ekimi yapıyor olmasına karşın hizmet kusuru nedeniyle çamurlaşan kendi taşınmazlarında pamuk ekimi yapmaktan mahrum kaldıklarını ileri sürmüşlerdir.

25. Başvurucular açmış oldukları davada ekili ürünlerin zarar görmesine değil taşınmazlardan dolayı araziye ürün ekilememesine ve arazinin veriminin azalması nedeniyle ilerleyen yıllarda ekilecek ürünlerde oluşacak verim kaybına dayanmış olmalarına karşın yerel mahkemenin, taleplerini ekilen ürüne ilişkin meydana gelen zararın karşılanması şeklinde değerlendirdiğini ifade etmişlerdir. Başvurucular bu hatalı değerlendirme nedeniyle esasında taleplerinin mahrum kalan kârın tazmin edilmesi olmasına karşın yerel mahkemece haksız olarak sadece somut zararlar yönünden bir inceleme yapılarak hüküm tesis edildiğini belirtmişlerdir.

26. Başvurucular ayrıca idarenin anılan hizmet kusuru nedeniyle taşınmazlarının çoraklaşmaya başladığını ve buna bağlı olarak ilerleyen yıllarda taşınmazlarından daha az ürün alacakları hususunun bilirkişi raporuyla da tevsik edildiğini ifade etmişlerdir. Başvurucular son olarak idari yargılamaya usulünde resen araştırma ilkesi geçerli olmasına karşın yerel mahkemenin ÇKS kayıtları ile diğer birtakım bilgi ve belgeleri sunmaları için başvuruculara süre vermesinin ve süresi içinde kayıtların sunulmaması nedeniyle de davanın reddedilmesinin mezkur ilkenin gereklerine aykırılık teşkil etmekle hukuka aykırı bir kararın alınmasına neden olduğundan yakınmışlardır. Başvurucular anılan gerekçelerle mülkiyet ve adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir.

B. Değerlendirme

27. Anayasa'nın "*Mülkiyet hakkı*" kenar başlıklı 35. maddesi şöyledir:

"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

28. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvurucular adil yargılanma haklarının da ihlal edildiğini ileri sürmüşlerse de başvurucuların idarenin gözetimindeki sulama kanallarının taşması sonucu tarlanın zarar gördüğü yönündeki iddiasının özü itibarıyla ilgili olduğu mülkiyet hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

29. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. Mülkün Varlığı

30. Mülkiyet hakkının ihlal edildiğinden şikâyet eden bir kimse, önce böyle bir hakkının var olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle öncelikle başvurucuların Anayasa'nın 35. maddesi uyarınca korunmayı gerektiren mülkiyete ilişkin bir menfaate sahip olup olmadığı noktasındaki hukuki durumunun değerlendirilmesi gerekir (*Cemile Ünlü*, B. No: 2013/382, 16/4/2013, § 26; *İhsan Vurucuoğlu*, B. No: 2013/539, 16/5/2013, § 31).

31. Uyuşmazlığa konu taşınmaz, tapuda tarla nitelikli olarak başvurucular adına kayıtlıdır. Bu durumda tarla niteliğindeki söz konusu taşınmaz yönünden Anayasa'nın 35. maddesi anlamında başvurucuların mülklerinin mevcut olduğu açıktır.

b. Müdahalenin Varlığı ve Türü

32. Anayasa'nın 35. maddesinde bir temel hak olarak güvence altına alınmış olan mülkiyet hakkı kişiye -başkasının hakkına zarar vermemek ve yasaların koyduğu sınırlamalara uymak koşuluyla- sahibi olduğu şeyi dilediği gibi kullanma ve ondan tasarruf etme, onun ürünlerinden yararlanma olanağı verir (*Mehmet Akdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 32). Dolayısıyla malikin mülkünü kullanma, mülkünün semerelerinden yararlanma ve mülkü üzerinde tasarruf etme yetkilerinden herhangi birinin sınırlanması mülkiyet hakkına müdahale teşkil eder (*Recep Tarhan ve Afife Tarhan*, B. No: 2014/1546, 2/2/2017, § 53).

33. Anayasa'nın 35. maddesi ile mülkiyet hakkına temas eden diğer hükümleri birlikte değerlendirildiğinde Anayasa'nın mülkiyet hakkına müdahaleyle ilgili üç kural ihtiva ettiği görülmektedir. Buna göre Anayasa'nın 35. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin mülkiyet hakkına sahip olduğu belirtilmek suretiyle *mülkten barışçıl yararlanma hakkına* yer verilmiş; ikinci fıkrasında da mülkten barışçıl yararlanma hakkına müdahalenin çerçevesi belirlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında, genel olarak mülkiyet hakkının hangi koşullarda sınırlandırabileceği belirlenerek aynı zamanda *mülkten yoksun bırakmanın* şartlarının genel çerçevesi de çizilmiştir. Maddenin son fıkrasında ise mülkiyet hakkının kullanımının toplum yararına aykırı olamayacağı kurala bağlanmak suretiyle devletin mülkiyetin kullanımını kontrol etmesine ve düzenlemesine imkân sağlanmıştır. Anayasa'nın diğer bazı maddelerinde de devlet tarafından mülkiyetin kontrolüne imkân tanıyan özel hükümlere yer verilmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki mülkten yoksun bırakma ve mülkiyetin düzenlenmesi, mülkiyet hakkına müdahalenin özel biçimleridir (*Recep Tarhan ve Afife Tarhan*, §§ 55-58).

34. Somut olayda başvurucuların taşınmazında DSİ Genel Müdürlüğü tarafından yapılan sulama kanallarının taşması nedeniyle bir zarara yol açtığı gerek delil tespiti aşamasında gerekse de idari yargı yerinde açılan davada belirlenmiştir. Buna göre başvurucuların mülkiyet hakkına müdahale edildiği kuşkusuzdur. Diğer taraftan somut olay bağlamında tipik bir mülkten yoksun bırakma veya mülkiyetin kamu yararına kullanımının kontrolü amacı söz konusu olmadığına göre müdahalenin mülkiyetten barışçıl yararlanmaya ilişkin genel kural çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir.

c. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

35. Anayasa'nın 13. maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

36. Anayasa'nın 35. maddesinde mülkiyet hakkı sınırsız bir hak olarak düzenlenmemiş, bu hakkın kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilceği öngörülmüştür. Mülkiyet hakkına müdahalede bulunulurken temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkeleri düzenleyen Anayasa'nın 13. maddesinin de gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Dolayısıyla mülkiyet hakkına yönelik müdahalenin Anayasa'ya uygun olabilmesi için müdahalenin kanuna dayanması, kamu yararı amacı taşıması ve ayrıca ölçülülük ilkesi gözetilerek yapılması gerekmektedir (*Recep Tarhan ve Afife Tarhan*, § 62).

i. Kanunilik

37. Mülkiyet hakkına yönelik müdahalelerde ilk incelenmesi gereken ölçüt kanuna dayalı olma ölçütüdür. Bu ölçütün sağlanmadığı tespit edildiğinde diğer ölçütler bakımından inceleme yapılmaksızın mülkiyet hakkının ihlal edildiği sonucuna varılacaktır. Müdahalenin kanuna dayalı olması, müdahaleye ilişkin yeterince ulaşılabilir, belirli ve öngörülebilir kanun hükümlerinin bulunmasını gerektirmektedir (*Türkiye İş Bankası A.Ş.* [GK], B. No: 2014/6192, 12/11/2014, § 44; *Ford Motor Company*, B. No: 2014/13518, 26/10/2017, § 49; *Necmiye Çiftçi ve diğerleri*, B. No: 2013/1301, 30/12/2014, § 55).

38. Derece mahkemelerince başvuruçuların mülkiyet hakkına idarenin gözetimindeki kanal yüzünden su taşması suretiyle müdahale edildiği kabul edilmekle birlikte müdahalenin çiftçi kaydı bulunmayan ve tarlasında ürün ekili olmayan başvuruçular açısından bir zarara yol açmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda zararın olmadığı tespitine yönelik derece mahkemelerinin bu yaklaşımının kanunilik ölçütü yönünden de sorunlu olabileceği değerlendirilmekle birlikte somut olay bağlamında derece mahkemelerinin söz konusu yaklaşımları, müdahalenin ölçülülüğü bağlamında değerlendirme yapılarak sonuca varılmasını gerektirmektedir.

ii. Meşru Amaç

39. Anayasa'nın 13. ve 35. maddeleri uyarınca mülkiyet hakkı ancak kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir. Kamu yararı kavramı, mülkiyet hakkının kamu yararının gerektirdiği durumlarda sınırlandırılması imkânı vermekle bir sınırlandırma amacı olmasının yanı sıra mülkiyet hakkının kamu yararı amacı dışında sınırlandırılamayacağını öngörerek ve bu anlamda bir sınırlama sınırı oluşturarak mülkiyet hakkını etkin bir şekilde korumaktadır. Kamu yararı kavramı devlet organlarının takdir yetkisini de beraberinde getiren bir kavram olup objektif bir tanıma elverişli olmayan bu ölçütün her somut olay temelinde ayrıca değerlendirilmesi gerekir (*Nusrat Külah*, B. No: 2013/6151, 21/4/2016, §§ 53, 56; *Yunis Ağlar*, B. No: 2013/1239, 20/3/2014, §§ 28, 29).

40. Somut olayda başvuruların tazminat talepleri ÇKS kayıtları bulunmadığı ve taşınmazlarda pamuk üretimi yapıldığına dair bir bilgi veya belge sunamadıkları gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvurular ise müdahalenin kamu yararı amacı içermediğini ileri sürmediği gibi kamu makamlarının yol açtıkları zararların karşılamalarının gerektiği durumlarda birtakım bilgi, belge ve kayıtların istenmesinin kamu kaynaklarının korunması bakımından kamu yararına dayalı, meşru bir amaç teşkil ettiği açıktır.

iii. Ölçülülük

41. Ölçülülük ilkesi *elverişlilik*, *gereklilik* ve *orantılılık* olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir (AYM, E.2011/111, K.2012/56, 11/4/2012; E.2014/176, K.2015/53, 27/5/2015; E.2016/13, K.2016/127, 22/6/2016, § 18; *Mehmet Akdoğan ve diğ.leri*, § 38).

42. Orantılılık ilkesi gereği kişilerin mülkiyet hakkının sınırlandırılması hâlinde elde edilmek istenen kamu yararı ile bireyin hakları arasında adil bir dengenin kurulması gerekmektedir. Bu adil denge, başvuru sahibinin şahsi olarak aşırı bir yüke katlandığını tespit edilmesi durumunda bozulmuş olacaktır. Anayasa Mahkemesi; müdahalenin orantılılığını değerlendirirken bir taraftan ulaşılmak istenen meşru amacın önemini diğer taraftan da müdahalenin niteliğini, başvuru sahibinin ve kamu otoritelerinin davranışlarını gözönünde bulundurarak başvurucuya yüklenen külfeti dikkate alacaktır (*Arif Güven*, B. No: 2014/13966, 15/2/2017, §§ 58, 60; *Osman Ukav*, B. No: 2014/12501, 6/7/2017, § 71).

43. Ayrıca mülkiyet hakkına müdahalede bulunulması durumunda bu müdahalenin malik üzerinde doğurduğu olumsuz sonuçların mümkünse eski hâle döndürülmesini, mümkün değilse malikin zarar ve kayıplarının telafi edilmesini sağlayan idari veya yargısal birtakım hukuki mekanizmaların oluşturulması devletin pozitif yükümlülüklerinin bir gereğidir. Bu bağlamda hak ihlalinin sonuçlarının giderilmesi bakımından ne tür hukuki mekanizmaların öngörüüleceği hususu devletin takdirindedir. Bu husus kural olarak Anayasa Mahkemesinin ilgi alanı dışındadır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin tercih edilen idari veya yargısal mekanizmanın malik üzerinde doğurduğu olumsuz etkilerin düzeltilmesi bakımından yeterli ve elverişli olup olmadığı hususundaki denetim yetkisi saklıdır. Bu bağlamda düzeltici bir mekanizmanın oluşturulmaması veya oluşturulan mekanizmanın müdahaleden önceki durumu tesis edici veya oluşan kayıpları giderici bir nitelik arz etmemesi durumunda mülkiyet hakkının devlete yüklediği pozitif yükümlülükler ihlal edilmiş olur (bazı değişikliklerle birlikte bkz. *Osmanoğlu İnşaat Eğitim Gıda Temizlik Hizmetleri A.Ş.*, B. No: 2014/8649, 15/2/2017, § 48).

44. Anayasa'nın 35. maddesi usule ilişkin açık bir güvenceden söz etmemektedir. Bununla birlikte mülkiyet hakkının gerçek anlamda korunabilmesi bakımından bu madde, Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararlarında da ifade edildiği üzere mülk sahibine müdahalenin kanun dışı veya keyfî ya da makul olmayan şekilde uygulandığına ilişkin savunma ve itirazlarını sorumlu makamlar önünde etkin bir biçimde ortaya koyabilme olanağının tanınması güvencesini kapsamaktadır. Bu değerlendirme ise uygulanan sürecin bütününe bakılarak yapılmalıdır (*Züliye Öztürk*, B. No: 2014/1734, 14/9/2017, § 36; *Bekir Yazıcı* [GK], B. No: 2013/3044, 17/12/2015, § 71).

iv. İlkelerin Olaya Uygulanması

45. Başvurucular, DSİ'ye ait ana kanal suyunun tahliye kanallarının kapalı olması nedeniyle taşması sonucu maliki oldukları taşınmazlarının çamurlaşıp su gölü hâline geldiğini ve bu nedenle taşınmazlarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre somut olayda başvurucular idareye karşı açtıkları söz konusu davada taşan su nedeniyle ekili ürünlerinin zarar gördüğünü iddia etmemişlerdir. Başvurucular, dava dilekçelerinde taşan suların dolaylı olarak arazilerine ürün ekemediklerinden ve arazilerinin verim kaybına uğradığından yakınmaktadır.

46. Nitekim başvurucular idari yargı nezdinde tam yargı davası açmadan önce tarlaya ürün ekilememesi ve verim kaybı nedeniyle oluştuğunu iddia ettikleri zararın tespiti için delil tespiti talebinde bulunmuşlardır. Mahkemece yapılan keşif sonucu düzenlenen 28/10/2013 tarihli bilirkişi raporunda ise DSİ tarafından yapılan sulama kanallarından taşan fazla suyun söz konusu taşınmazlar üzerinde biriktiği ve taşınmazın bir kısmında gölleşme, bir kısmında çamurlaşma ve çoraklaşma meydana getirdiği, arazinin yabancı otlarla kaplandığı, bu hâliyle ürün elde etmenin imkânsız olduğu tespitlerine yer verilmiştir. Yine Sulh Hukuk Mahkemesinin kararına esas alınan ilgili raporda, mevcut durumun devam etmesi hâlinde gelecek yıllarda toprakta çoraklaşma ile birlikte tuzlulaşmaya neden olarak verim azalması ve ekili ürün çeşidine bağlı olarak maliyet artışının söz konusu olacağı, keşif esnasında tahliye kanallarının yetersizliği nedeniyle taşan suyun altında kalan pamuk bitkisinden verim alınmayacağı belirtilmiştir.

47. Diğer bir deyişle başvurucuların talebi doğrultusunda Sulh Hukuk Mahkemesince tespit edilen husus, başvurucuların maliki oldukları arazide ekili ürüne ilişkin olarak meydana gelen zarar olmayıp verim kaybı nedeniyle tarlada oluşan değer kaybıdır. Başvurucular da tespit edilen bu verim kaybı yönünden Diyarbakır 1. İdare Mahkemesinde tam yargı davası açmışlardır.

48. Ancak Mahkeme taşınmazda bir ürünün hâlihazırda ekili olup olmadığını araştırarak sonuca gitmeyi tercih etmiştir. Buna göre başvurucuların bir kısmının ÇKS kayıtlarının olmadığını tespit eden Mahkeme, bu kişiler yönünden bu taşınmazda tarımsal üretim yapıldığına ilişkin bilgi ve belge sunulmadığı, diğer davacılar yönünden ise kendilerine usulüne uygun olarak tebliğ edilen yazıya süresinde cevap vermedikleri gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Bölge İdare Mahkemesi de istinaf talebi üzerine bu kararı onamıştır.

49. Hâlbuki başvurucuların tapu kaydına göre tarla niteliğindeki taşınmazlarının DSİ'ye ait bir kanalın su taşması sonucu zarar gördüğü delil tespiti aşamasında açıkça tespit edilmiştir. Buna göre kamu makamlarınca ihmalî bir davranışla başvuruculara ait bir taşınmaza zarar verilmesi yoluyla müdahale edilmiştir. Dolayısıyla mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin ihlal oluşturmaması için söz konusu zararın eski hâle iade suretiyle karşılanması gerekmektedir.

50. Delil tespiti aşamasında alınan bilirkişi raporunda sulama kanalındaki tahliye kanallarının yetersizliği yüzünden su taşması sonucu ürün ekilememesine ve taşınmazda verim kaybına yol açıldığı yönündeki tespitler dikkate alınarak bir zarar hesabı yapılmıştır. Derece mahkemelerinin kararlarında ise bu tespitler ve zarar hesabı yönünden herhangi bir değerlendirme yapılmadığı görülmektedir. Başvurucuların ÇKS'ye kayıtlı olmaları veya

daha önce bu tarlada tarımsal üretim yapmamış olmaları taşınmazda kalıcı olarak bir verim kaybı veya ürün ekilememesi gibi bir durumun tespiti hâlinde bu yüzden oluşan zararların giderilmesi yükümlülüğünü kaldırmamaktadır. Diğer bir deyişle kamu makamlarının müdahalesi yönünden taşınmazdan yararlanmanın veya onu kullanmanın sınırlanması ya da değerinde olumsuz bir etkiye yol açabilecek bir zarara yol açılması durumunda bu zararların da karşılanması gerekmekte olup mülkiyet hakkının malike tanıdığı yetkiler dikkate alındığında taşınmazın daha önce kullanılmamış veya ondan yararlanılmamış olması bu sonucu etkilememektedir.

51. Sonuç olarak delil tespiti aşamasında bilirkişilerin Mahkeme gözetiminde yapılan bir keşifle taşınmazlarda tespit ettikleri fiilî zararı gözetmeyen derece mahkemeleri, taşınmazlardaki verim kaybı ile ilgili iddia yönünden bir ispat aracı olarak ÇKS'ye hukuki sonuç bağlamış olmakla başvuru sahiplerinin zararlarını karşılamamışlardır.

52. Bu durumda somut olayda derece mahkemelerinin kararlarının başvuru sahiplerinin davanın sonucuna etkili olabilecek mahiyette olan ve Sulh Hukuk Mahkemesince de delil tespiti yoluyla ortaya konulmuş olan iddia ve itirazlarına cevap verecek nitelikte yeterli ve uygun bir gerekçe içermediği anlaşılmaktadır. Nihayetinde başvuruya konu davada başvuru sahipleri, idarenin anılan hizmet kusuru nedeniyle taşınmazlarının çoraklaşmaya başladığını ve buna bağlı olarak ilerleyen yıllarda taşınmazlarından daha az ürün alacakları hususunun bilirkişi raporuyla da tevsik edildiğini ileri sürmekle iddialarını somut bir bilirkişi raporuna dayandırmışlardır. Ancak İdare Mahkemesi kararında mezkur raporda yer verilen hususların aksini ortaya koyan herhangi bir somut delile yer verilmediği gibi başvuru sahiplerinin iddia ve itirazlarının dayandığı olgular da karşılanmamıştır.

53. Diğer taraftan idari yargı usulünde resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu hususu da dikkate alındığında İdare Mahkemesinin davanın esasına ilişkin birtakım bilgileri sunmaları için başvuru sahiplerine süre vermesinin ve süresi içerisinde kayıtların sunulmaması nedeniyle davayı reddetme yoluna gitmesi de başvuru sahiplerini mezkur ilkenin sağladığı usule ilişkin güvencelerden yoksun bırakmıştır. Bu bağlamda İdare Mahkemesinin resen kurumlarından tedariki yoluna gidebileceği bir kaydı doğrudan taraflardan talep etme yoluna gitmesi ve bu talebinin de süresinde yerine getirilmediğinden bahisle de davanın reddine karar vermesi, başvuru sahiplerini yalnızca usule ilişkin güvencelerden mahrum bırakmamış; ayrıca başvuru sahiplerinin iddia ve itirazlarının incelemeye tabi tutulmayarak dikkate alınmaması sonucunu da doğurmuştur.

54. Buna göre idari ve yargısal sürecin bütününe bakıldığında mülkiyet hakkının korunmasında usule ilişkin güvencelerin somut olayda yerine getirilmediği, başvuru sahiplerinin bu güvencelerden yararlandırılmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sebeple başvuru sahiplerinin mülkiyet hakkı ile müdahalenin dayandığı kamu yararı arasında olması gereken adil denge başvuru sahipleri aleyhine bozulmuş olup mülkiyet hakkına yapılan müdahale ölçüszüzdür.

55. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

56. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesi’nin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

57. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hak ve hürriyetin ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle devam eden ihlalin durdurulması, ihlale konu kararın veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, § 55).

58. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilmeden önce ihlalin kaynağının belirlenmesi gerekir. Buna göre ihlal; idari eylem ve işlemler, yargısal işlemler veya yasama işlemlerinden kaynaklanabilir. İhlalin kaynağının belirlenmesi uygun giderim yolunun belirlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır (*Mehmet Doğan*, § 57).

59. İhlalin mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda 6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 79. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca kural olarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmedilir (*Mehmet Doğan*, § 58).

60. Buna göre Anayasa Mahkemesince ihlalin tespit edildiği hâllerde yargılamanın yenilenmesinin gerekliliği hususundaki takdir derece mahkemelerine değil ihlalin varlığını tespit eden Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır. Derece mahkemeleri ise Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirttiği doğrultuda ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yapmakla yükümlüdür (*Mehmet Doğan*, § 59).

61. Başvurucular yeniden yargılama yapılması talebinde bulunmuştur.

62. Somut olayda başvurucuların idarenin kusuru nedeniyle taşınmazlarının taşınmaz su sonucu çamurlaşıp su gölü hâline gelmesi ve taşınmazlarından yararlanma imkânının azalması nedeniyle mülkiyet haklarının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetlerine yönelik olarak başvuru konusu İdare Mahkemesi kararının başvurucuların -davanın sonucuna etkili olabilecek mahiyette olan ve Sulh Hukuk Mahkemesince de delil tespiti yoluyla tevsik edilmiş olan- iddia ve itirazlarına cevap verecek nitelikte yeterli ve uygun bir gerekçe içermediği, kamulaştırma işlemine karşı mülkiyet haklarının korunması bağlamında usule ilişkin güvencelerden başvurucuların yararlandırılmadığı tespit edilmiştir.

63. Bu durumda mülkiyet hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere Diyarbakır 1. İdare Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

64. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 226,90 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.701,90 TL yargılama giderinin başvuruculara ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin mülkiyet hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Diyarbakır 1. İdare Mahkemesine (E.2014/35, K.2014/1589) GÖNDERİLMESİNE,

D. 226,90 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.701,90 TL yargılama giderinin BAŞVURUCULARA MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE,

E. Ödemenin, kararın tebliğini takiben başvurucuların Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 9/10/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye
Serdar ÖZGÜLDÜR

Üye
Burhan ÜSTÜN

Üye
Hicabi DURSUN

Üye
Selahaddin MENTEŞ